

ใบความรู้ เรื่อง ใครคือแพทย์ผู้ผ่าท้องทำคลอดเป็นคนแรกในประเทศไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นของเรา
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ ความสำคัญและขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์
รายวิชา ประวัติศาสตร์ รหัสวิชา ส ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มอ่านบทความต่อไปนี้ แล้ววิเคราะห์การศึกษาขั้นตอนวิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยทำลงในใบงาน

ใครคือแพทย์ผู้ผ่าท้องทำคลอดเป็นคนแรกในประเทศไทย

รศ. นพ. เอกชัย โคควาวิสารัช

ในปัจจุบันนี้การผ่าท้องทำคลอด (Caesarean section) เป็นวิธีการคลอดอีกทางหนึ่งที่สูตินรีแพทย์ จะให้คุณแม่คลอดเมื่อมีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์ เช่น ภาวะรกเกาะต่ำหรือศีรษะทารกไม่ได้สัดส่วนกับเชิงกราน ของมารดา เป็นต้น โดยในปัจจุบันนี้การผ่าท้องทำคลอดมีความปลอดภัยสูงมาก แต่ถ้าเป็นเมื่อแรกเริ่มที่มีการ ผ่าท้องทำคลอด พบว่ามารดาที่ได้รับการผ่าท้องทำคลอดมีอัตราการตายสูงมาก

ในการประชุมวิชาการและการประชุมสามัญประจำปีของราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย บางปีมีปาฐกถาเกียรติยศ “หลวงไวทยะสรางกูร” โดยหนังสือประกอบการประชุมวิชาการครั้งที่ ๒๕ และการประชุมสามัญประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้เขียนประวัติของท่านว่า

“...หลวงไวทยะสรางกูร เป็นสูตินรีแพทย์ที่เรียนจากประเทศอังกฤษตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยทุนของ กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) และได้เดินทางกลับสู่ประเทศไทยราว พ.ศ. ๒๔๖๒ และรับราชการที่โรงพยาบาลศิริราช ได้ทำคุณประโยชน์แก่วงการแพทย์ไว้หลายอย่างเช่น นำระเบียบการ ทำงานของพยาบาลจากอังกฤษมาใช้ อาทิเช่น ให้มีเวชปฏิบัติงานของพยาบาลตลอด ๒๔ ชั่วโมง โดยแบ่งเป็น ผลัดและท่านได้ทำการผ่าตัดเอาเด็กออกทางหน้าท้องแม่เป็นครั้งแรก...”

ต่อมาราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทยได้จัดทำหนังสือ ๔๐ ปี ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่ง ประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่ราชวิทยาลัยฯ ได้จัดทำขึ้นในวาระครบรอบ ๔๐ ปี ของราชวิทยาลัยฯ โดยนับ สืบเนื่องมาจากเมื่อครั้งเป็นสมาคมสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นต้นมา ซึ่งภายในเล่ม มีบทความการผ่าตัดคลอดรายแรกในประเทศไทยเรื่อง “คนมีครรภ์ราย ๑ ที่ต้องผ่าเอาเด็กออกทางหน้าท้อง” ซึ่งเขียนโดย นายพันโท หลวงศักดิ์ดาพลรักษ์ ซึ่งต่อมาท่านได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นแพทย์หลวง ประจำพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จนได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พลตรี พระยาดำรง แพทย์คุณ (ชื่น พุทธิแพทย์)

ผมขอสรุปย่อๆ เกี่ยวกับบทความนี้เป็นรายงานผู้ป่วยของหญิงค่อมอายุ ๓๒ ปี ที่ได้เข้ามารับการรักษา ตัวในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๖๐ โดยมีอายุครรภ์ ๙ เดือน และเริ่มมีอาการเจ็บครรภ์

หญิงตั้งครรภ์รายนี้มีกระดูกเชิงกรานผิดปกติ เนื่องจากเมื่ออายุ ๔ ขวบ ได้ตกบันได หลังกระดูกสันหลังมีอาการเจ็บที่หลัง ตั้งแต่นั้นมากระดูกสันหลังก็เลยเป็นวัณโรค

แต่เดิมท่านวางแผนจะใช้หัตถการทำลายเด็กโดยใช้เครื่องมือเจาะสมองเพื่อให้ศีรษะทารกมีขนาดเล็กลง และสามารถลอดทางช่องคลอดได้ แต่เนื่องจากปากมดลูกไม่เปิดขยายเพียงพอที่จะทำหัตถการทำลายเด็กดังกล่าวได้ จึงผ่าท้องทำคลอดได้ทารก ๒.๕ กิโลกรัม เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน แต่สุดท้ายทารกมีชีวิตอยู่ได้เพียง ๘ วัน ก็เสียชีวิต แต่มารดาปลอดภัยและสามารถกลับบ้านได้ ซึ่งบทความนี้ได้ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสารชื่อจดหมายเหตุทางแพทย์ของแพทยสมาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

การที่มีผู้กล่าวว่าทั้งหลวงไวทยศรางกูรและ นายพันโท หลวงศักดิ์พลรักษ์ เป็นผู้ผ่าท้องทำคลอดเป็นคนแรกในประเทศไทย ก็ทำให้ผมเกิดความงุนงงเป็นอย่างยิ่งว่า จริง ๆ แล้วใครกันแน่ที่ เป็นผู้ผ่าท้องทำคลอดเป็นคนแรกในประเทศไทย

ผมจึงขอทำหน้าที่เป็นนักสืบประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง โดยพิจารณาจากทาง นายพันโท หลวงศักดิ์พลรักษ์ก่อน ก็พบว่า ท่านได้เขียนเอกสารเป็นบทความทางการแพทย์ที่ได้ลงตีพิมพ์ในจดหมายเหตุทางแพทย์ ซึ่งเป็นวารสารที่เป็นทางการของแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย โดยได้รับการตีพิมพ์เมื่อเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ว่า ท่านได้ผ่าท้องทำคลอดเมื่อเวลา ๑๐ นาฬิกาของเช้าวันที่ ๑๕ กันยายน (พ.ศ. ๒๔๖๑ - ผู้เขียน) ซึ่งหลักฐานฉบับนี้มีความเชื่อถือได้สูงมาก เนื่องจากการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นกิจจะลักษณะต่อประชาชนทั่วไป

นอกจากนี้ก็ยังมียเอกสารสำคัญที่เป็นบทความทางวิชาการอีก ๒ ชิ้นซึ่งถูกรวบรวมไว้ในหนังสือ ๔๐ ปี ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทยที่ยืนยันสนับสนุนการมีอยู่จริงของเอกสารดังกล่าวอีกชิ้นหนึ่งด้วย

เอกสารชิ้นแรก : ศ. นพ. ธีระ สุขวณิช ได้เขียนเป็นบทความเรื่อง “ประวัติการสูติศาสตร์และนรีเวชวิทยาของเมืองไทย” ในจดหมายเหตุทางแพทย์ฉบับพิเศษ ๒๕๑๘ ของสมาคมสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย ๔ ดังนี้

“...ส่วนเรื่องงานทางการรักษาคนไข้ทางโรคเฉพาะสตรีและทางสูติกรรมก็ได้เจริญขึ้นตลอดตั้งแต่เริ่มตั้งโรงพยาบาลของสภากาชาด ผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างวิวัฒนาการนี้ก็คือพระยาดำรงแพทย์คุณ (ครั้งยังเป็น พ.ท. หลวงศักดิ์พลรักษ์) ถ้าว่าตามหลักฐานละก็ต้องเป็นศิษย์แพทย์คนแรกที่ตีพิมพ์เรื่องการผ่าหน้าท้องเอาเด็กออกครั้งแรกที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐...”

เอกสารชิ้นที่ ๒ : บทความนี้ ผมได้นำมาจากบทความเรื่อง “ประวัติของการสูตินรีเวชศาสตร์ไทย (บางส่วน)” โดย พล.ท. ผ่อง มีคุณเยี่ยม ที่คัดลอกมาไว้ในหนังสือ ๔๐ ปี ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ อีกทีหนึ่ง โดยเขียนว่าได้คัดลอกบทความนี้มาจากจุลสารสมาคมสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ น. ๕๒-๕๔ (น่าจะมีความผิดพลาดเรื่อง พ.ศ. .... เนื่องจากสมาคมสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทยได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นวิทยาลัยสังกัดแพทยสภา เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๓๐ และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชวิทยาลัยสูติแพทย์แห่งประเทศไทยอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๖ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่มีจุลสารสมาคมสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทยเมื่อ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ผมคิดว่าที่ถูกต้องน่าจะเป็น พ.ศ. ๒๕๒๖ - ผู้เขียน) ซึ่งได้จากการบรรยายในการ

ประชุมวิชาการ ครั้งที่ ๒๑ ของสมาคมสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย ณ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาล
จุฬาลงกรณ์ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๕ มีความตอนหนึ่งว่า

“...ครั้น ณ วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๐ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมโรงเรียนราชแพทยาลัย
เข้าในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าพี่ยาเธอกรมขุนไชยนาทเรนทร [น่าจะผิดเนื่องจาก
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เป็นพระบรมเชษฐาของกรมขุนไชยนาทเรนทร เนื่องจากทรงพระราชสมภพ
เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๒๓ แต่กรมขุนไชยนาทเรนทร ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๒๘ - ผู้เขียน]
ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยและในยุคนี้องเราได้พลตรีพระยาดำรงแพทยาคม (ซึ่ง พุทธิแพทย์) เป็น
อาจารย์ผู้หนึ่งในคณะแพทยศาสตร์ซึ่งจะได้ปรากฏในบทความเรื่อง การผ่าตัดเซซาเรียนเซกชั่น [การผ่าท้องทำ
คลอด - ผู้เขียน] รายแรกของเมืองไทยอันได้นำริบรีนจากจดหมายเหตุทางแพทย์ของแพทยสมาคม สมัย พ.ศ.
๒๔๖๑ ซึ่งมีอยู่ในสุจิตร์ การประชุมใหญ่ครั้งนี้แล้ว...”

ส่วนเอกสารหลักฐานที่สนับสนุนว่าคุณหลวงไวทยะศรางกูรเป็นผู้ทำการผ่าท้องทำคลอดเป็นครั้งแรก
ในประเทศไทยมีเพียงเอกสารประกอบการประชุมของราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย ซึ่งไม่ได้แจ้ง
เอกสารอ้างอิงไว้ โดยมีข้อความดังนี้

“...ในด้านวิชาการ นายแพทย์ หลวงไวทยะศรางกูร ได้ทำการผ่าตัดเอาเด็กออกทางหน้าท้อง
(Caesarean) เป็นครั้งแรกและปลอดภัยทั้งแม่และเด็ก ทำให้ประชาชนหันมานิยมแพทย์แผนปัจจุบันและ
มารับการคลอดตามแผนปัจจุบันมากขึ้น (สมัยนั้นนิยมให้หมอดำแยทำคลอด)...”

แต่หากพิจารณาตามช่วงเวลาของการผ่าท้องทำคลอดที่อ้างถึงนี้ ก็น่าจะหลังจาก พ.ท. หลวงศักดิ์ดาพลรักษ์
ซึ่งผ่าท้องทำคลอด เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๔๖๑ เพราะหลวงไวทยะศรางกูรเดินทางกลับจากการศึกษา
ที่ประเทศอังกฤษมาถึงประเทศไทยราว พ.ศ. ๒๔๖๒

ดังนั้นจึงเป็นไปได้เลยที่หลวงไวทยะศรางกูรจะผ่าท้องทำคลอดผู้ตั้งครุภรรยาแรกในประเทศไทย
ก่อน พ.ท. หลวงศักดิ์ดาพลรักษ์ ในการเขียนเรื่อง “ใครเป็นผู้ผ่าท้องทำคลอดเป็นคนแรกในประเทศไทย” นี้
โดยส่วนตัวผมมีความเคารพนับถือหลวงไวทยะศรางกูรในฐานะท่านเป็นบูรพาจารย์ทางสูติศาสตร์และนรีเวช
วิทยาและไม่มีอคติอะไรต่อท่านแต่ประการใดเลยเพียงแต่ผมต้องการค้นหาความถูกต้องของข้อมูลทางวิชาการ
เท่านั้น

โดยสรุป จากเอกสารหลักฐานที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นที่น่าเชื่อว่า นายพันโท หลวงศักดิ์ดาพลรักษ์
(ซึ่ง พุทธิแพทย์) เป็นแพทย์ผู้ผ่าท้องทำคลอดเป็นคนแรกในประเทศไทย